

In dit nummer

- Nieuw in Wageningen: de WOT Natuur & Milieu
- Kennisbasis geeft antwoord op de vragen van de toekomst
- Kunnen we sturen op een duurzame plattelandsontwikkeling?
- Natuurbalans 2005 in concept gereed
- Symposium 'Krijgt het Landschap de Ruimte?'
- Bepalen kosteneffectiviteit natuurbeleid weer een stap dichterbij

Wot's new is een uitgave van de eenheid WOT Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Deze Nieuwsbrief bevat informatie over alle wettelijke onderzoekstaken natuur en milieu.

Redactie: Bram ten Cate,
WOT Natuur & Milieu
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 47 78 44
E-mail: info@nbp-wageningen.nl
Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres. Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

Nummer 2 van de Nieuwsbrief verschijnt in augustus 2005

Nieuw in Wageningen: de WOT Natuur en Milieu

Geert van Duinhoven

Het was voor buitenstaanders misschien niet altijd even duidelijk hoe het nu zat. Er is een Natuurplanbureau, vestiging Wageningen, het Milieu- en Natuurplanbureau, en dan nog Alterra en het RIVM. Er komen interessante rapporten uit deze instituten maar hoe zit het nu allemaal precies in elkaar? Nu daar ook nog eens de term WOT bij komt, is het tijd dat WOT-baas Paul Hinssen een en ander eens verduidelijkt.

Natuurbeleid is, net als bijna ieder beleids-terrein, afhankelijk van veel informatie. Politici en beleidsmakers kunnen hun werk niet doen als ze niet voortdurend juiste en actuele informatie hebben over de toestand van de natuur. Dus is er een infrastructuur opgezet zodat die benodigde kennis wordt geleverd. Paul Hinssen erkent dat het in het verleden niet altijd even duidelijk was wie nu wat deed. Daar is verandering in gekomen. Sinds dit jaar zijn er eigenlijk twee organisaties met deze informatieleverende taak, die voortkomen uit de oude organisaties: het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) en de WOT Natuur & Milieu. Het MNP voorziet de Nederlandse regering van 'onafhankelijke evaluaties en verkenningen over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving en de invloed daarvan op mens, plant en dier'. Het MNP vormt hiermee de schakel tussen wetenschap, beleid en politiek. Met ingang van 1 mei 2005 is het Milieu- en Natuurplanbureau een zelfstandig planbureau, vergelijkbaar met het Centraal Planbureau, het Sociaal en Cultureel Planbureau en het Ruimtelijk Planbureau. Een groot deel van het MNP zit bij het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) in Bilthoven waar nu eenmaal veel milieu-informatie voorhanden is. Een ander deel van het MNP zit in Wageningen

waar veel ecologische kennis aanwezig is. Kortom, een organisatie op twee locaties, beide dicht bij de bron van veel wetenschappelijke kennis.

Gebaseerd op wetenschappelijk juiste kennis

Daarnaast is er de WOT Natuur & Milieu. Dit is een nieuwe organisatie die een aantal wettelijke taken uitvoert. Bijvoorbeeld, Nederland heeft zich gecommitteerd aan twee internationale comités ter bescherming van walvissen. De WOT-eenheid verzorgt de Nederlandse vertegenwoordiging en de wetenschappelijke advisering vanuit Nederland voor deze comités. Voor het College Toelating Bestrijdingsmiddelen ontwikkelt en beheert de WOT wetenschappelijke procedures en instrumentaria. Kortom, taken die de overheid moet uitvoeren en dus door iemand gedaan moet worden met kennis van zaken. Ook bijvoorbeeld de ontheffingsaanvragen voor de Meststoffenwet beoordeelt de WOT-eenheid. Maar eerlijk is eerlijk, veel taken van de WOT hebben flinke raakvlakken met het MNP. De grootste taak van de WOT Natuur & Milieu is bijvoorbeeld het leveren van kennis voor de

Natuurverkenning en de Natuurbalans. Deze rapporten geven wetenschappelijk onderbouwde informatie over het gevoerde en het uit te zetten natuur- en milieubeleid. De primaire doelgroep zijn het Kabinet en de leden van de Tweede Kamer.

Paul Hinszen is hoofd van de WOT-eenheid Natuur & Milieu. "Een belangrijke taak van ons is om te waarborgen dat de informatie die naar de ministers gaat, op wetenschappelijk juiste kennis is gebaseerd. Ik noem nog een voorbeeld. Nederland is verplicht om Brussel van voldoende informatie te voorzien rondom de toepassing van de Vogel- en Habitatrichtlijn.

Wij moeten er voor zorgen dat die informatie er komt, correct is en zo volledig mogelijk is. Wij zetten daarvoor onderzoek uit en sturen mensen aan om die gegevens te leveren. Dat maakt het ook meteen duidelijk waarom wij in Wageningen zitten. Hier zitten nu eenmaal de mensen die bij uitstek deze kennis kunnen leveren. Maar het kan ook zo zijn dat wij anderen vragen om informatie te leveren. Zo kunnen wij ook de Particuliere Gegevensleverende Organisaties, van oudsher leveranciers van informatie over soorten, bij deze taak betrekken."

Keuringsinstituut

Hinszen ziet het als zijn taak om vooral onafhankelijk te zijn in het werk. "Dat heeft veel te maken met de ontstaansgeschiedenis van de WOT-eenheid. Vroeger deden de onderzoeksinstituten ons soort werk. Maar sinds die zijn geprivatiseerd en in feite opdrachtnemers zijn van de overheid, is het niet helemaal correct om commerciële instellingen wettelijke onderzoekstaken te laten uitvoeren. Vooral daarom is de WOT Natuur & Milieu opgericht. Onafhankelijk van de instituten en volledig ten dienste van een wetenschappelijk gefundeerde informatievoorziening die wettelijk noodzakelijk is. En als je dan de WOT vergelijkt met het Milieu- en Natuurplanbureau, kun je zeggen dat het MNP het beleid evalueert en opties verkent voor de overheid en dat wij vooraf controleren of alle door ons aangeleverde informatie wel correct

en wetenschappelijk verantwoord is. Daarvoor hebben we ook een eigen certificering doorlopen. De WOT-eenheid is een soort keuringsinstituut voor natuur- en milieu-informatie."

Op de achtergrond

En dat maakt meteen ook duidelijk welke posities de twee organisaties innemen in het natuur- en milieubeleid: Het MNP op de voorgrond, en de WOT Natuur & Milieu als een intermediair op de achtergrond. Het MNP is weliswaar vooral gericht naar de overheid maar geeft in haar adviezen natuurlijk ook wel aan hoe het staat met de natuur; wat er zou kunnen verbeteren, wie wat zou moeten doen, welke rol de natuurbeschermingsorganisaties hebben, welke vormen van natuurbeheer het meest geschikt zijn. Kortom, adviezen waar niet alleen de minister van landbouw op zit te wachten.

De WOT echter zal zich veel meer op de achtergrond bewegen. Hinszen: "Ik denk dat het goed is dat mensen weten dat wij bestaan en dat ze weten wat we doen. Niet omdat ze ons nu zo vaak tegen zullen komen of rapporten van ons lezen maar meer dat mensen beseffen: het is goed dat er een organisatie is die vanaf een onafhankelijke positie de wetenschappelijke informatie beoordeelt en de kwaliteit er van waarborgt zodat het beleid hierop kan vertrouwen bij het maken van keuzen."

Kennisbasis geeft antwoord op de vragen van de toekomst

Hans Farjon

Om Wageningen UR voor te bereiden op de vragen van de toekomst is er naast beleidsondersteunend onderzoek ook onderzoek voor de zogenaamde kennisbasis. Dit kennisbasis-onderzoek is de schakel tussen fundamenteel onderzoek van de universiteit en de kennistoepassing in de maatschappij, dus ook voor toepassing bij wettelijke onderzoekstaken. De WOT Natuur & Milieu is hierbij essentieel.

Binnen de kennisbasis zijn negen thema's onderscheiden, waarvan thema 1 zich richt op de kennisontwikkeling voor duurzame ontwikkeling van de groenblauwe ruimte. De trekker van dit thema is Paul Opdam (Alterra). Het onderzoek in thema 1 is gestart in 2004. In de WOT-overeenkomst 'Planbureaufuncties' is vastgelegd dat binnen thema 1 jaarlijks 575 000 euro beschikbaar is om de kennisbasis van deze planbureaufunctie te versterken. Het beheer van dit onderdeel van de kennisbasis is ondergebracht in een apart programma binnen de WOT Natuur & Milieu.

In 2004 heeft de kennisbasis een pragmatische start gemaakt door de programmagelden vooral te gebruiken voor contrafinanciering van Europese projecten en voor BSIK-projecten (Besluit Subsidies Investerings in de Kennisinfrastructuur). Voor 2005 hebben we vooral gelet op de relevantie

voor de planbureaufuncties natuur en milieu. In totaal zijn 14 projecten gestart met een totale begroting van 1,9 miljoen euro, waarvan de kennisbasis planbureaufuncties 30% meefinanciert. Op twee punten hebben we een leemte geconstateerd, namelijk het gamma-onderzoek en de ontwikkeling van het model-instrumentarium. Om dit onderzoek te versterken, zijn enkele projecten begonnen die zonder contrafinanciering worden uitgevoerd. Het is de bedoeling om in de komende jaren de kennisvraag van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) meer leidend te laten zijn dan tot nu toe. Nog voor de zomer moet dit de vragen voor 2010 opleveren.

Kunnen we sturen op een duurzame plattelandsontwikkeling?

Jennie van der Kolk en Oene Oenema

Op 18 april jl. is in Wageningen een debat georganiseerd rond het thema "How to manage changes in rural areas?" Vooral de rollen van actoren in sturings- en veranderingsprocessen werden belicht. De onderliggende vraag daarbij was hoe het beste gestuurd kan worden op ontwikkeling naar een duurzame landbouw en duurzaam platteland.

Professor Vaclav Smil (University of Manitoba, Canada) besprak de problematiek vanuit een mondiaal perspectief. De agrarische sector en verwerkende industrie is in toenemende mate afhankelijk van fossiele energie. Smil schetste een tamelijk somber beeld over de toekomst, dat vooral ook bepaald wordt door onze consumptiepatronen. Er zijn mogelijkheden, maar sturing in een gewenste richting is lastig in een democratische wereld. Hij noemde de rol van dictators en van grote crisissen in maatschappelijke wendingen.

In onze samenleving wordt 'landbouw' veelal als activiteit gezien, die een aparte behandeling en ondersteuning van overheden behoeft. Volgens Krijn Poppe (Landbouw-Economisch Instituut), zou landbouw veel meer als een 'normale' economische activiteit moeten worden beschouwd. Poppe schetste de veranderingen in organisatiestructuren en de rol van de markt in sturing en vermindering van transactiekosten.

Rol actoren

Jan van Tatenhove (Universiteit van Amsterdam) en Ina Horlings (Telos, Universiteit van Tilburg) gingen in op de terugtrekkende overheid en bestuurlijke hervormingen en op de onzekerheden en uitdagingen die dat met zich meebrengt voor het platteland. Ze benadrukten dat die veranderingen niet volgens een uniform, eendimensionaal patroon zich voltrekken, maar veelzijdig zijn en dat veel actoren daarbij een rol spelen. Netwerken en vooral vitale coalities zijn daarbij heel belangrijk voor de plattelandsontwikkeling.

Madeleine van Mansfeld (Alterra) benadrukte het belang van krachtenbundeling en dialoog

op regionaal niveau, aan de hand van de case 'Regiodialoog Noord-Limburg'. Dialoog als transitie management, waarbij inspirerend leiderschap, interactief, draagvlak, innovatie en ontwerp, en social learning belangrijke kernwoorden zijn. De Regiodialoog heeft tot verschillende innovaties en initiatieven geleid in Noord-Limburg. De Regiodialoog moet gezien worden als een gestructureerd maar continu proces, met begin- en eindfase, dat in enkele jaren wordt doorlopen, en daarna weer opnieuw start.

Beperkte sturing

Het geplande debat aan het einde van de lezingen mondde uit in een boeiende discussie

onder leiding van Peter Smeets (Alterra). De complexiteit van de veranderingen en de problematiek werden verder in beeld gebracht en die was overweldigend. Een duidelijke conclusie over hoe veranderingen in een gewenste richting gestuurd kunnen worden was daardoor lastig te formuleren. Feit blijft dat het aantal sturingsinstrumenten beperkt is; het komt uiteindelijk neer op communiceren, verleiden, prikkelen en/of dwingen.

Het Debat "How to manage changes in rural areas?" werd georganiseerd door de WOT Natuur & Milieu in het kader van het programma Milieuplanbureau functie.

Natuurbalans 2005 in concept gereed

Rijk van Oostenbrugge

Elk jaar verschijnt kort voor Prinsjesdag de Natuurbalans, een product van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP). Ook dit jaar zal dat het geval zijn. Zowel op de locatie Bilthoven als op de locatie Wageningen werken medewerkers van het MNP aan de verschillende onderwerpen. Door vanuit deze locaties te werken zijn de kennisbronnen van zowel RIVM als Wageningen UR dicht bij de hand.

Het thema van deze Natuurbalans is 'geldstromen'. Gekoppeld aan dit thema zal de Natuurbalans 2005 ingaan op de veranderingen in sturing die het gevolg zijn van de Nota Ruimte en de Agenda Vitaal Platteland. Daarbij besteden we ook aandacht aan de invoering van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) en de nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening.

Bijzondere aandacht in de Natuurbalans 2005 krijgt het onderwerp landschap en ruimtegebruik, vooral het beleid voor de Nationale Landschappen. Ook het beleid voor de Ecologische Hoofdstructuur en de Vogel- en Habitatrichtlijnen zal uitgebreid aan bod komen.

Voor de Natuurbalans wordt dankbaar gebruik gemaakt van onderzoeksresultaten van Wageningen UR. Het gaat daarbij niet alleen om ecologische informatie en landschapskundig onderzoek, maar ook om economisch en bestuurskundig onderzoek.

Symposium "Krijgt het Landschap de Ruimte?"

Als de Nederlandse regering haar ruimtelijk beleid formuleert, beïnvloedt ze daarmee de toekomstige identiteit van het landschap. De identiteit van het landschap is iets om over na te denken. Als je deze term leest of hoort, voel je dat het effect heeft op mensen. Maar tegelijk zijn identiteit en landschap brede begrippen, voor velerlei uitleg vatbaar, en daardoor ongrijpbaar.

De WOT Natuur & Milieu wil meer te weten komen over de identiteit van het landschap en het effect hiervan op de mensen die er wonen of op bezoek zijn. Hoe belangrijk zijn die effecten? Moeten we ons zorgen maken of ons verheugen?

Op 21 juni 2005 komen beleidsmakers, adviseurs, publicisten, wetenschappers en andere denkers op het gebied van ruimte en landschap bij elkaar om van gedachten te wisselen over de "ruimte voor het landschap". Aan het eind van de dag hebben de deelnemers met zijn allen wat meer zicht wat identiteit hiermee van doen heeft. Die kennis neemt ieder mee naar huis, om hierop voort te bouwen en om ze toe te passen.

De WOT Natuur & Milieu heeft als ambitie wetenschappelijke kennis op te sporen en deze samen met partners verder uit te bouwen en toe te passen. Deze kennis betreft de fysieke omgeving, de interactie met de sociaal-economische omgeving en de effecten op mensen, natuur en milieu. Vanuit deze ambitie organiseert de WOT Natuur & Milieu op 21 juni 2005 het symposium "Krijgt het landschap de ruimte?". Het symposium vindt plaats bij Antropia te Driebergen. Een verslag van het symposium verschijnt in de volgende WOT's new.

Bepalen kosteneffectiviteit natuurbeleid weer een stap dichterbij

Saskia Ligthart

Natuurbeleid kost geld. Dat moge duidelijk zijn. Veel minder duidelijk is of dat geld ook goed besteed wordt: kan het met minder misschien net zo goed? Of kan het misschien beter met evenveel geld? Die vragen stelden de ministeries van Financiën en LNV aan het Milieu- en Natuurplanbureau. Om deze vragen te beantwoorden, ontwikkelden we voor hen een methode die zich primair richt op de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

Het natuurbeleid is complex omdat we op tal van manieren tot mooie en duurzame natuur kunnen komen. Maar al die manieren zijn voor discussie vatbaar. Misschien is het voor een bepaald natuurtipe wel beter om het areaal te vergroten, misschien is het juist beter om vaak te plaggen. Allemaal keuzes, zowel bestuurlijk als wetenschappelijk. Om dit allemaal in een systeem te vatten, of anders gezegd in een methode om daarmee de effectiviteit van elke uitgegeven euro te bepalen, is een uitdaging van formaat. In deze bijdrage gaan we in het kort in op de keuzes die we vooralsnog in de methode hebben gemaakt en op de vragen die er nog liggen.

Beleidsopties

Kosteneffectiviteit is alleen relatief te bepalen. Het is onmogelijk om het absoluut beste beleidsalternatief te vinden, maar je kunt wel aangeven wat het beste alternatief is ten opzichte van enkele andere beleidsalternatieven die hetzelfde doel beogen, bijvoorbeeld het realiseren van een bepaald type natuur in de Ecologische Hoofdstructuur. Wij hebben voor deze methode vijf algemene beleidsopties benoemd, vijf 'knoppen' om de effectiviteit van het beleid te veranderen. Ten eerste is dat de areaalvergroting en het versterken van de ruimtelijke samenhang. Een tweede knop is de beperking van de verzuring, de derde en vierde zijn de beperking van verdroging en de verbetering van de waterkwaliteit. Een laatste knop is die van het beheer. De kwaliteit van een bepaald type natuur kunnen we verbeteren door aan een van deze vijf knoppen te draaien. De vraag is nu met welke knop kunnen we het beste beginnen?

De onderscheiden beleidsopties kunnen ook bijdragen aan andere overheidsdoelen, bijvoorbeeld volksgezondheid of drinkwatervoorziening. De kosten die hiervoor worden gemaakt, worden bij de kosten voor natuurdoelen in mindering gebracht. Complicerend is nog wel dat de onderscheiden beleidsonderwerpen niet onafhankelijk zijn. Zo zal bijvoorbeeld bij een investering in de beperking van verzuring er minder beheer nodig zijn.

Aanknopingspunten

In de methode is een indicator voor de kwaliteit van een natuurgebied ontwikkeld. De uitdaging was een indicator te vinden die aansluit bij zowel de beleidsdoelen als bij de beschikbare gegevens, zoals het Netwerk Ecologische Monitoring. Om pragmatische redenen hebben we gebruik gemaakt van de Natuurwaardegraadmeter van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) die in deze studie gerelateerd is aan de natuurdoelen uit het beleid. We zijn er nog niet uit of dit de beste methode is.

De methode sluit nog niet goed aan bij de praktijk van het natuurbeleid. Beleidsmedewerkers willen graag kunnen zien hoe beleidsinstrumenten zoals wetten en subsidieregelingen werken binnen afzonderlijke beleidsdossiers. En terwijl wij denken in typen natuur als 'natte heide' en 'schraalgraslanden', denken beleidsmedewerkers eerder in termen als 'de Veluwe', 'de Waddenzee' of 'de Biesbosch'. Binnenkort praten we daarom verder met hen over een betere afstemming van de methode op hun werkwijze. De studie van het MNP naar mogelijkheden om de EHS te optimaliseren biedt hiervoor aanknopingspunten.

Meer informatie:

Ligthart, S.S.H. (red.). Kosteneffectiviteit natuurbeleid: methodieontwikkeling. Tussenrapportage 2004. Planbureau rapporten 23. WOT Natuur & Milieu/Natuurplanbureau -Wageningen.